

KAHEKSATEISTKÜMNES PÜHAPÄEV
PÄRAST NELIPÜHA AD 2020
Am 5:21–24 (Kl 2:16–23; Mk 2:18–22)

21 Ma olen teie pühadest nõrdinud, ma põlgan neid ja ma ei salli teie koosolekute lõhna.

22 Sest kuigi te toote mulle oma põletus- ja roahvleid, ei ole mul neist hea meel ja ma ei vaatagi teie rasvase tänuohvri peale.

23 Saada ära mu eest oma laulude kära, ma ei taha kuulda su naablite mängu!

24 Aga õigus voolaku nagu vesi ja õiglus nagu kuivamatu jõgi!

Sissejuhatus

Aamose raamat on kolmas kaheteistkümnest nn väiksest prohvetist ja pärineb 8. sajandi esimesest poolest eKr. Raamatu esimeses salmis seisab järgmine dateering: «Aamose sõnad sellest, mis ta nägi Iisraeli kohta Juuda kuninga Ussija päevil ja Iisraeli kuninga Jerobeami, Joase poja päevil kaks aastat enne maavärisemist.» Juuda kuningas Ussija valitses iseseisvalt aastail 767–751 eKr, Iisraeli kuningas Jerobeam II aastail 782–753 eKr. Maavärisemine, mille eel Aamos kuulutas, toimus arvatavasti aastal 760 eKr¹, seega peab Am 1:1 silmas tõenäoliselt aastat 762 eKr.

Am 1:1 ütleb veel, et Aamos oli «Tekoa karjaste hulgast», ning Am 7:14 tuuakse ära Aamose sõnad: «Mina ei ole prohvet ega prohvetijünger, vaid olen karjane ja metsviigipuude vääristaja.» See tähendab, et Aamos eristas ennast selgelt nn õukonnaprohvetitest või erinevate prohvetite «koolkondadest» (nagu näiteks Eelija ja Eliisa puhul nimetatud «prohvetijüngerid»). Aamos oli oma sõnul lihtne maamees, kelle Jumal ise on võtnud ja kuulutama läkitanud: «Aga Issand võttis mind karja järelt ja ütles mulle: «Mine, ennusta mu rahvale Iisraelile!»» (Am 7:15) Sellel rajaneb ühelt poolt Aamose isiklik alandlikkus ja pretensioonitus, teisalt aga tema julgus ja kindlus Issanda Sõna kuulutamisel ning tema tõeline autoriteet.

Prohveti nimi **אָמוֹס** tuleneb verbist **אָמַץ** – «[raskust] üles tõstma», «koormat peale panema», «koormat kandma» – ning tähendab «koorem» või «[raske] kohustus», kandes nõnda juba ise teatavas mõttes prohvetlikku sõnumit nii Aamose kui tema kuulutatava kohta.

Aamos oli pärit Juudamaalt Tekoast, kuid tema prohvetikuulutused olid suunatud Põhja-Iisraeli, eeskätt Samaaria ja Peeteli vastu, mis kujutasid endast vastavalt Iisraeli

---

¹ Geoloogide ja seismoloogide teostatud uuringute kohaselt võis selle praegusest Iisraelist paarsada kilomeetrit põhja poole jääva epitsentriga maavärina tugevuseks olla 7,8–8,2 magnituudi.

kuningriigi võimu- ja usukeskust. Kuningas Jerobeam II oli nii poliitiliselt kui sõjaliselt edukas, ta suutis hõivata Damaskuse ja Hamati (2Kn 14:28), ent hinnang temale on Vanas Testamendis negatiivne, kuna ta «tegi kurja Issanda silmis» ega «loobunud ühestki Nebati poja Jerobeami patust, millega too oli saatnud Iisraeli pattu tegema» (2Kn 14:24).

Aamos on Piibli vanim nn kirjaprohvet – temast varasemad prohvetlikud ütlused on leitavad näiteks Kuningate raamatutest (Eelija ja Eliisa), ent nende kirjapanijaiks ei ole olnud kõnealused prohvetid ise. Aamose kuulutuse keskseks sõnumiks on Jumala kohus Iisraeli üle, põhjuseks nagu enamuse prohvetite juures poliitiline, ühiskondlik, kõlbeline ja usuline laostumine. On tõsi, et Jumala kohus ei taba mitte ainult Tema rahvast, vaid ka teisi (vrd Am 1:3–15), ent see teadmine ei ole mõeldud mitte Iisraeli rahustama, vaid vastupidi: tõsise hoiatusena, et kui Jumal karistab juba paganarahvaid, kui palju enam siis seda rahvast, kelle Ta on valinud ja kellele Ta on andnud oma Seaduse (vrd Am 2:4).

Iisraeli ei päästa mitte miski, kuna tema ülekohus on kasvanud nii suureks, et «nad ei oska teha õigust» (Am 3:10) ega pöördu Jumala poole isegi mitte siis, kui Jumal neid mitmesuguste katsumustega üritab meelt parandama panna (vrd Am 4:6–11). Jumala kohus ei taba mitte üksnes poliitilist, vaid ka usulist juhtkonda: «Iisaki ohvrikünkad hävitatakse ja Iisraeli pühamud rüüstatakse.» (Am 7:9) On arusaadav, et selline sõnum viis Aamose vastuollu ka preesterkonnaga, kes süüdistasid prohvetit kuninga vastases salanõus ja riigireetmises (Am 7:10jj).

Aamose raamatu 5. peatükk kujutab endast nutulaulu, milles prohvet ja tema suu läbi Issand ise tuletavad meelde, kuidas Jumal on ikka jälle oma rahvast meelesparandusele kutsunud – paraku tulemuselt: «On langenud ega tõuse enam Iisraeli neitsi; ta lamab märkamatuks oma maal, ükski ei aita teda üles... Otsige Issandat, et te jääksite elama, et ta nagu tuli ei tungiks Joosepi kotta ega põletaks seda... Otsige head, aga mitte kurja, et te jääksite elama!» (Am 5:2.6.14)

Nagu öeldud, kuulutatakse hävingut ka Iisraeli usulisele juhtkonnale, Peetelis asuvale templile endale: «Peetelist saab õudne paik!» (Am 5:5) Aga prohvet läheb siin veelgi kaugemale: Peetel ja seal asuv pühakoda oma rituaalidega on saanud osaks jumalateotusest, kuna samal ajal, kui seal pühi peetakse ja Issandale rasvaseid ohvreid tuuakse, jätkub ülekohus ja rohkeneb patt. Nii, nagu Iisraeli neitsi enam ei tõuse (vrd Am 5:2), nii on ka Peeteli langus lõplik – Jumal mitte ainult ei hülga seda, vaid vastandab ennast sellele ühemõtteliselt: «Otsige mind, et te jääksite elama! Ärge otsige Peetelit!» (Am 5:4j)

Keelelisi märkuseid

Ma olen...nördinud – שִׁנְאַתִּי – sõna שִׁנְאָה tähendab «vihkama».² Selle sõnaga tähistatakse ka näiteks abielusuhte lõppemist (vrd nt 5Ms 22:13–16).

Teie pühadest – חֲגֵיכֶם – sõna חָג – «püha», «pidustus», ka «piduohver» – tuleneb verbist חָגַג – «[ringtantsu] tantsima», «pidurongkäigus käima», «pidutsema», «püha pidama».

Ma põlgan – מִאַסְתִּי – sõna מָאָס tähendab «tagasi lükkama», «ära põlgama», «[millestki] keelduma», «hülgama».

Ja ma ei salli...lõhna – וְלֹא אָרִיחַ – sõna רִיחַ tähendab «lõhnama», «lõhna tundma», «haistma», «lõhna sisse hingama».³

Koosolekute – בְּעֶצְרֹתֵיכֶם – sõna עֲצָרָה – «kogunemine», «[pidulik] koosviibimine» – tuleneb verbist עָצַר – «[kokku] koguma», ka «piirama/piiritlema».

Sest kuigi te toote mulle – כִּי אִם־תֵּעָלֶוּ לִי – sõna עָלָה tähendab «üles minema», «üles viima», «ülendama», «ülistama», «[ohvrit/kingitust] üle andma», siit tulenevalt ka «ohverdama».

Põletus- ja roaohvreid – עֲלֹת וּמִנְחֹתֵיכֶם – sõna עָלָה – «põletusohver»⁴ – tuleneb ülalolevast verbist עָלָה. Sõna מִנְחָה tähendab «kingitus», «andam», «ohvriand», «roa- (s.t reeglina veretu) ohver».

Ei ole mul neist hea meel – לֹא אֶרְצֶה – sõna רָצָה tähendab «[millestki] heameelt tundma», «[midagi] hea meelega/poolehoiuga vastu võtma».⁵

Ma ei vaatagi – לֹא אֲבִיט – sõna נָבַט tähendab «vaatama», «tähelepanu osutama».

Teie rasvase tänuohvri peale – וְשֵׁלֶם מְרִיאֵיכֶם – sõna שָׁלַם – «rahuohver», «tänuohver» – tuleneb verbist שָׁלַם – «rahus (rahulepingus) elama», «rahu tegema», «terve/terviklik

² Nii on 1968. aasta eestikeelses tõlkes: «Ma vihkan...» – nagu ka 1739. aasta Piiblis: «Ma wihkan...»

³ Niisiis on originaalile lähedasem 1739. aasta tõlge: «...ja ei tahha mitte ohwrid haista teie suurte Pühade aeges».

⁴ Taoline ohver, mille puhul kogu ohvriand täielikult põletatakse.

⁵ Niisiis võiks tõlkida ka «...ei võta ma neid vastu» või «...ma ei aktsepteeri neid».

olema», «heastama», «taastama», «hüvitama», «terveks tegema».⁶ Sõnaga מָרִיאַ tähistatakse nuumloomi.⁷

Saada ära – הָסֵר – sõna סוּר tähendab «ära pöörduma», «lahkuma», «ära pöörama», «ära saatma», ka «vältima», «tagasi lükkama».

Kära – הַמּוֹן – sõna הָמוֹן – «kära», «müra», «pomin», «urin» – kaastähenduseks on [rahva-] rohkus.

Mängu – וְזָמְרָת – sõna זָמַר tähistab kuuldavast laulu- või instrumentaalmuusika viisi.

Õigus – sõna מִשְׁפָּט tähistab eeskätt kohtumõistmist ja -otsust, laiemalt ka igasugust [Jumala] seadust, korraldusi ja seadmisi (juhtnööre).⁸

Aga...voolaku – וַיִּגַל – sõna גָּלַל tähendab «[ära] veerema», «[alla] voolama».

Ja õiglus – וַיִּצְדֵּק – sõna צָדָק – «õigus», «õiglus» – tuleneb verbist יָצַד – «õige olema», «sirge olema» – ning tähistab nii seadustega kui ka õiglustundega kooskõlas olevat toimimist ja eluviisi, samuti sirgjoonelisust, ausust ja kõlbelist kõverusetust.⁹

Nagu kuivamatu jõgi – כַּנְחַל אֵיתָן – sõna אֵיתָן tähendab «püsiv», «jääv», «alaline», «igavene». Sõna נָחַל võib tähistada nii pidevalt voolavat oja või jõge kui ka suure vihma järel tormlevat mägi- või kõrbejõge.¹⁰

Sisuline analüüs

Pärast seda, kui prohvet on kirjeldanud Iisraeli ühiskondlikku, kõlbelist ja usulist allakäiku ning pidanud tõdema, et kõik kutsed meeleparandusele on jäänud tulemusetuks, kuulutab ta Jumalast taganenud rahvale täielikku ja lootusetut hävingut: «See on pimedus, aga mitte valgus. See on, nagu keegi põgeneb lõvi eest, aga temale tuleb vastu karu; või nagu keegi tuleb kotta, nõjatub käega seinale, aga madu salvab teda.» (Am 5:18j)

⁶ Sellest verbist tuleneb ka sõna שָׁלוֹם – «rahu», «täiuslikkus», «terviklikkus», «tervis», «heaolu».

⁷ 1968. aasta piiblitõlkes: «...ma ei vaatagi teie tänuohvri nuumveise peale» ja 1739. aasta Piiblis: «...ja teie lihhawa tänu-ohvri peäle ei tahha ma mitte wadata».

⁸ 1739. aasta Piiblis: «Agga kohhus...»

⁹ 1739. aasta Piiblis: «...ja õigus». Evald Saag armastab rõhutada, et Vana Testament ei tunne [suhtelise] õigluse mõistet, vaid üksnes [absoluutse] õigluse oma: «Sirge on sirge ja kõver on kõver.»

¹⁰ Võib-olla on siin mõeldud just viimast: õigus peab olema nagu tormlev kõrbejõgi, kusjuures erinevalt tavapärasest kõrbejõeest ei tohi see kunagi kuivada.

Aamos nimetab seda – küllap järgnevaid salme silmas pidades – «Issanda päevaks», kuulutades häda neile, kes seda igatsevad (Am 5:18), nõnda, et selle väljendi algupäraseks tähenduseks ei pruugi olla mitte [ainult] järgnevalt osutatud jumalik kohtupäev, vaid see võib tähistada [ka] Jumala auks peetud pühasid.¹¹

Jumal ütleb prohveti suu kaudu: «Ma vihkan¹², ma põlgan teie pühasid!» Te olete oodanud ja valmistunud, tulnud kokku pühasse paika, et pühitseda Issanda päeva – nüüd te saate seda teha, aga hoopis teisiti, kui olete arvanud, sest «eks ole Issanda päev pimedus, aga mitte valgus... see on sünge ja sel pole sära.» (Am 5:20)

Issand teatab siin suhete katkestamisest oma rahvaga – ja tegemist ei ole mitte «diplomaatiliste suhetega», vaid abielusuhtega: Jumal saadab oma truudusetu abikaasa, oma ülekohtule ja ebajumalateenistusele andunud rahva minema, kaugele pagendusse: «Aga teie peate kandma oma kuningat Sikkutit ja oma tähejumalat Kiiunit, kujusid, mis te enestele olete teinud. Ja ma viin teid vangi teisele poole Damaskust, ütleb Issand, kelle nimi on Vägede Jumal.» (Am 5:26j)

Aamos esitab siin otsekui loetelu jumalateenistuslikest mõistetest, näidates seeläbi, et Jumala silmis on kõik see täielikult rikutud, roiskunud, vastuvõetamatu – see mitte ei austa, vaid teotab Teda: pühad, koosolekud, põletusohvrid, roaohvrid, tänuohvrid, laulud, naablimäng. Võib-olla ei ole juhuslik, et see loetelu on seitsmeosaline, viidates nõnda täielikkusele ja lõplikkusele.

See kõik on seda drastilisem, et Iisraeli jumalateenistus ei olnud mitte inimeste leiutatud ega kujundatud, vaid Jumala enda poolt Moosesele antud Seaduses ette kirjutatud – ning nüüd on inimesed, Jumala oma rahvas, selle, mis Issand ise on neile kinkinud tõelise, Jumalale meelepärase kultusena, äraspidiseks, lausa jumalateotuseks muutnud: «Minge Peetelisse ja astuge käsust üle, veel rohkem astuge käsust üle Gilgalis: tooge hommikuti oma tapaohvreid, iga kolme päeva järel oma kümniseid. Suitsutage hapnenust tänuohvrit ja kuulutage välja vabatahtlikud annetused, tehke need teatavaks! Sest seda te armastate, Iisraeli lapsed, ütleb Issand.» (Am 4:4j)

Jumal vihkab ja põlgab Tema auks peetavaid pühasid, Ta ei taha tundagi ohvrite lõhna ega võta neid vastu, Teda ei liiguta tänu- (või lepitus-) ohvrid, Talle on tülgastavad kiituselaulud ja Tema auks kõlav pillimäng – siis, kui need, kes Talle kõike seda justkui Tema auks pakuvad, on täis ülekohtu ja kurjust.

Ainus, mis võib olukorda muuta, on täielik pöördumine ja meelearandus: «Õigus voolaku nagu vesi ja õiglus nagu kuivamatu jõgi!» (Am 5:24) Kas Iisrael on selleks

---

¹¹ Nagu kristlikus traditsioonis nimetatakse «Issanda päevaks» (ladina keeles *Dominica*) pühapäeva.

¹² Vt esimest keelelist märkust.

valmis? Paraku mitte: «Häda teile, kes te peate kaugeks kurja päeva, aga toote ligidale vägivaldla aasta, kes te magate elevandiluust voodites ja aetele oma asemeil, sööte talled karjast ja nuumvasikad laudast, kes te sepietsete laule naabli saatel, valmistate endile mänguriistu nagu Taavet, kes te jootte karikaist veini ja võiate endid parima õliga, aga Joosepi hukkumine ei tee teile haiget. Seepärast viiakse nad nüüd vangi esimeste viidavate seas ja nende aelemispeol on lõpp.» (Am 6:3–7)

Kas olukord ongi siis lootusetu? Inimlikult jah, aga mitte Jumala jaoks: «[Ma taastan] jälle Taaveti lagunenuid koja, müüri kinni ta praod, koristan ta varemed ja ehitan ta üles, nagu ta oli muistseil päevil... Ma istutan nad nende oma maale ja enam ei kitkuta neid ära nende maalt, mille ma neile olen andnud, ütleb Issand, sinu Jumal.» (Am 9:11.15)

Aga õigus peab voolama nagu vesi ja õiglus nagu kuivamatu jõgi. Õigus, mis rajaneb Jumala tahtel ja Tema Seadusel, ning õiglus, mis pole mitte ajaga muutuv ühiskondlik kokkulepe, vaid Jumala tahte ja Seadusega kooskõlas olev elupraktika. «Siis hakkavad [Jumalale] meeldima õiguse ohvrid, põletusohvrid ja koguohvrid, siis tuuakse härjavärsse [Tema] altarile!» (Ps 51:21)

Jutluseks

EELK jumalateenistuste käsiraamatu järgi on kaheksateistkümnenda Nelipühale järgneva pühapäeva teemaks «Kristlase vabadus»: «Usk Kristusesse vabastab inimese oma elu rajamisest enda tegude, tavade ja teiste inimeste arvamusel. Kristus vabastab oma järgijad inimeste seatud piirangutest, kuid seob neid tõe ja armastusega. Kristuse armastus annab suuna kristlase elule, tegudele ja valikutele.»

Arvatavasti on teemapüstitus seotud esimese lugemisaasta Evangeeliumiga (Lk 14:1–6), mille keskmes seisab Jeesuse retooriline küsimus seadusetundjatele ja variseridele: «Kas hingamispäeval tohib teha terveks või ei tohi?» Küsimusele ise vastates kinnitab Jeesus, et head mitte ainult ei tohi, vaid tuleb teha alati, ka hingamispäeval – seda võib mõista tunnistusena tõelisest kristlikust vabadusest, mis ei seisne mitte kõikelubatavuses, vaid selles, et head ei tehta mitte käsuorjusest, vaid see on saanud enesestmõistetavaks osaks inimese Kristuses uuendatud loomusest.

Teise lugemisaasta Evangeeliumiks (Mk 2:18–22) on Jeesuse vastus etteheitele, et Tema jüngrid (erinevalt variseride ja Ristija Johannese omadest) ei paastu, s.t ei täida tavapäraseid rituaalseid eeskirju ega ela korrakohases patukahetsuses ja meelesparanduses. Jeesuse vastus näitab, et selleks, et inimese patukahetsus, meelesparandus ja muudki rituaalsed teod vilja kannaksid, on esmalt vaja midagi märksa enam, nimelt täielikku uueksaamist, mis, nagu teada, et ole mitte inimese enda võimuses, vaid saab olla üksnes Jumala armukingitus Kristuses.

Teise lugemisaasta Epistel (Kl 2:16–23) hoiatab eeskätt enda mitmesuguste rituaalsete – või lausa teatavast ebausust võrsuvate – ettekirjutustega aheldamise eest, kinnitades, et need, kes on koos Kristusega «maailma algainetele surnud», ei allu enam selle (langenud) maailma korraldusele, vaid on vabad seda maailma kasutama – aga nii, et miski nende üle enam meelevalda ei saaks, ning kõike, mis on ülekohtune, maha jättes (vrd Kl 3:1–17).

Vana Testamendi lugemine kujutab endast selles kontekstis tõsist meeldetuletust: me oleme Jumala rahvas, me oleme kutsutud Teda austama ja Temast tunnistust andma, me teeme seda päevast päeva või vähemalt nädalast nädalasse kirikusse kogunedes ning Issanda päeva pühitsedes – aga kas me saame olla alati kindlad, et Jumal ka meie pühasid ei vihka ja meie pidulikke koosolemisi ei põlga? Meie kätte on usaldatud hoopis enam kui Vana Testamendi rahvale: me ei too Issandale mitte enam roa- ja põletusohvreid, vaid pühitseme Tema ainusündinud Poja ennastandvat ohvrit, mille läbi me oleme Jumalaga lepitatud, ent mida väärilt tehes võime osutada nendeks, kes «Jumala Poega on jalgadega tallanud ega ole pühaks pidanud lepingu verd, millega [nad] on pühitsetud, ja kes on teotanud armu Vaimu» (Hb 10:29).

Prohvetite manitsusi tuleb võtta tõsiselt – see kehtib tänapäeval sama kindlalt kui kaks või kolm tuhat aastat tagasi. Jumal on ikka seesama «püha vihaga Jumal», kes Vana Testamendi päevilgi. Aga kui Ta arvab heaks meid oma prohvetite kaudu kõnetada, siis mitte ainult selleks, et meile lootusetut hävingut kuulutada, kui me Teda kuulda ei võta, vaid veelgi enam selleks, et võiksime Tema juurde tagasi pöördudes pääseda ja pärida igavese elu: «Seepärast vaata Jumala heldust ja hirmu; hirmu küll neile, kes on langenud, aga heldust sinule, kui sa jääd armu sisse.» (Rm 11:22 – E.E.L.K. Agenda pihimanitsuse järgi)

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jumala headus ja arm, kõik see, mida Ta on meie heaks teinud, eeskätt lunastus Kristuses, aga ka see, et oleme üldse olemas, peaks meid täitma loomuliku tänutundega ning sooviga Jumalat kiita ja austada. Jumal ise on oma Seaduses antud eeskirjade kaudu näidanud, et ka väline, rituaalne jumalateenistus kuulub tõelise, Talle meelepärase jumalateenistuse juurde – see ei ole mitte inimlik väljamõeldis, vaid Jumala enda tahe.
2. Siiski on igasugune väline, rituaalne jumalateenistus midagi väärt üksnes juhul, kui selle kaudu Jumalale osutatava austusega on kooskõlas kogu inimese (rahva) elu: õigus peab voolama nagu vesi ja õiglus nagu kuivamatu jõgi. Kui aga meie elu on meie välise jumalateenistusega vastuolus, siis ei kujuta viimane endast enam Jumala austamist, vaid sellest saab jumalateotus. Häda meile, kui Jumal peaks meilegi ütleva, et Ta vihkab ja põlgab meie pühasid ja pidulikke koosviibimisi...

3. Jumal ei ole oma prohveteid läkitanud mitte selleks, et teavitada oma taganenud rahvast peatselt paratamatust hukkumisest, vaid eeskätt selleks, et anda oma rahvale võimalus pöörduda ja pääseda. Sedasama soovib Ta meilegi. Jumal ei vastanda välist, rituaalset jumalateenistust sisemisele andumusele või kõlbelisele eluviisile, vaid tahab, et need oleksid kooskõlas. Et kõik, mida me teeme – nii meie pühad, pidulikud koosviibimised, osasaamine Kristuse ristiohvrist pühimas Altarisakramendis, meie laulud ja pillimäng nagu ka meie igapäevane elu tooks au ja kiitust Temale, kes on meid loonud ja lunastanud.